

РОЗДІЛ VI. ОНОМАСТИЧНІ СТУДІЇ

СУФІКСАЛЬНИЙ СПЕКТР МІКРОТОПОНІМІВ ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Олена ЗАІНЧКОВСЬКА (Кіровоград)

У статті аналізуються мікротопоніми південно-східного Поділля, утворені суфіксальним способом. З-поміж усіх суфіксальних моделей визначаються відапелятивні та відонімні деривати, встановлюється їх продуктивність.

The microtoponyms of the southern-western Podillya formed by means of suffixation are explored in this paper. Among all the suffixal models of word-formation, appellative and onym derivatives are focused on and their productivity is described.

З-поміж численних проблем, над вирішенням яких працюють топонімасти, важливе місце посідає вивчення мікротопонімії – власних назв локальних об'єктів незначних розмірів та ареалів поширення. Такі назви привертають велику увагу не тільки мовознавців-топонімастів, які спеціально досліджують їх, але й істориків, географів, краєзнавців, оскільки несуть у собі досить важливу інформацію, яка часто не зафіксована ні писемними пам'ятками, ні археологічними розкопками, ні пам'яттю народу. Вивчення мікротопонімів (МТ) має важливе значення для різних галузей суспільних та природничих наук, осмислення різноманітних історичних та географічних розвідок.

Сьогодні дослідження мікротопонімії здійснюється в чотирьох напрямках – лексико-семантичному (встановлення законів переходу загальних географічних термінів у оніми, взаємозалежність різних топонімічних класів), морфолого-структурному (виведення типів і моделей онімів на основі їхньої граматичної будови), етимологічному (встановлення походження найдавніших ВГН) та суперстратному (виявлення пізніших мовних нашарувань).

Усе частіше й частіше сучасні мікротопонімічні студії ґрунтуються головним чином на проблемах словотвору власних географічних назв, дослідженні їх дериваційної структури. Вибір цього напрямку зумовлений рядом причин. По-перше, вивчення словотвірної будови мікротопонімів зокрема і топонімів загалом має велике значення для дослідження історичного розвитку системи словотвору мови. Як стверджує І. Ковалик, інколи буває так, що в загальних словах втрачаються колишні семантико-словотворчі функції окремих суфіксальних морфем, які зберігаються тільки в топонімах. Наприклад, іменниковий суфікс *-иц(я)* втратив свою первісну функцію творення здрібнених слів, зберігши тільки значення пестливості [6, 137]. Аналіз словотвірної будови власних географічних назв дає можливість ще більше поширити і поглибити вивчення словотвору даної мови, оскільки МТ містять у собі чимало цікавого

матеріалу, причому такого, що його не завжди можна зустріти на сучасному етапі розвитку мови. По-друге, такий аналіз з'ясовує відношення не лише між топонімами й іншими словами мови, але й між самими топонімами як елементами мікросистеми в складі загальної лексичної системи мови [12, 18].

В історії вивчення топонімії чимало місця присвячено словотвірному аналізу топонімів, у тім числі й мікротопонімів. Першими структуру МТ почали вивчати польські лінгвісти С. Роспонд, Г. Борек, С. Грабець, М. Карась, М. Лесів, З. Штібер. Великий внесок у розробку методики аналізу МТ за їх будовою та способом творення зробили російські вчені В. Никонов, О. Суперанська, Н. Подольська, українські Л. Гумецька, Ю. Карпенко, І. Ковалик, Д. Бучко, І. Железняк, Є. Черняхівська, Т. Поляруш, К. Цілуйко, А. Корепанова та білоруські Є. Адамович, М. Бірила, В. Жучкевич, А. Прищепчик.

Але до сьогодні недостатньо вивченими залишаються питання словотвірної класифікації МТ. Більшість мовознавців, по-різному підходячи до вирішення цього питання, в її основу кладуть поділ за типами творення МТ. Так, наприклад, Л. Гумецька стверджує, що існує чотири способи словотворення МТ, а саме: семантичний (переосмислення слова), морфологічний (суфіксація й префіксація основи), морфолого-синтаксичний (субстантивація й словоскладання), лексико-синтаксичний (лексикалізація словосполучень) [4, 48]. Ю. Карпенко виділяє такі типи творення топонімів, як переосмислення, афіксація, субстантивація прикметників, композиція (словоскладання) та словосполучення [5, 20]. Як бачимо, ці п'ять топонімічних типів повністю відповідають лексико-семантичному, морфологічному, морфолого-синтаксичному, синтаксико-морфологічному та синтаксичному способам словотворення апелятивів, які визначив В. Виноградов. О. Суперанська виокремлює топоніми-іменники та топоніми-прикметники, в свою чергу поділяючи їх на прості та складені [13, 118].

Як вважають більшість лінгвістів-топономастів, найпоширенішим типом творення топонімів у слов'янських мовах є суфіксація. Це спосіб, при якому похідне слово утворюється за допомогою форманта, основним компонентом якого є суфікс [3, 115].

Мета даної розвідки полягає в опрацюванні та аналізі МТ південно-східного Поділля (у межах Кіровоградської області), утворених суфіксальним способом.

Завдання статті: 1) показати структуру суфіксального словотворення різних груп МТ південно-східного Поділля; 2) визначити частотність словотворчих суфіксів у мікротопонімії даного регіону; 3) з-поміж МТ, утворених суфіксальним способом, визначити відапелятивні та відонімні деривати, встановити їх продуктивність.

Загальновідомо, що кожна мікротопонімійна система являє собою сукупність взаємопов'язаних, повторюваних у процесі її функціонування елементів, що з хронологічного погляду гарантує стабільність цієї системи. Крім того, кожна така мікросистема характеризується наявністю певної структури, яскравим розмаїттям словотворчих засобів.

Об'єктом нашого дослідження є мікротопоніми південно-східного Поділля, утворені суфіксальним способом.

У географічному плані досліджувана територія охоплює південно-західні райони Кіровоградської області, а саме: Гайворонський, Ульяновський, Голованівський та Вільшанський. Мікротопонімний матеріал цього ареалу досить багатий і різноманітний. У ньому відбивається не лише розмаїття місцевого мовлення, його побут, традиції, але й фізико-географічні особливості, соціально-економічні умови краю в минулому. Ці райони належать до територій давнього слов'янського заселення, які в минулому відзначалися строкатістю етнічних стосунків. Велике значення для збереження безперервності міграційних процесів мали природні особливості цих земель.

Поверхня досліджуваного регіону являє собою підвищену, пологахвилясту лесову рівнину, розчленовану долинами річок, ярами та балками [7]. На даній території протікають ріки Південний Буг, найбільша його притока Синюха, Ятрань, Чорний і Сухий Ташлики та багато малих річок, які з давніх часів були об'єктами, що відігравали у житті населення важливу господарську роль. Місцевість, що є об'єктом нашого аналізу, багата на підземні води, які в багатьох місцях на схилах долин та балок, виходячи на денну поверхню, утворюють джерела й витоки струмків і дрібних річок [9, 46].

Означені райони належать до лісостепової зони, де спостерігається чергування широких орних просторів, які в давнину були вкриті рослинністю лучних степів, з ділянками великих, середніх і дрібних широколистяних лісів. У результаті розорювання лучних степів, що існували в минулому, природний трав'яний покрив із дикою рослинністю на них зник, а замість нього з'явилася культурна флора. Рештки ж природної степової рослинності збереглися на дуже невеликих ділянках по схилах річкових долин та балок і на узліссях, де вони використовуються як вигони і пасовиська. Крім цього, тепер безлісні простори перетинаються чисельними полезахисними смугами, а вздовж схилів балок часто тягнуться протиерозійні лісонасадження і чагарники [9, 35].

У результаті дослідження словотворення зібраних місцевих ВГН нами було встановлено, що третина усіх МТ – це суфіксальні деривати. Найбільш продуктивними словотворчими суфіксами у різних групах мікротопонімів – назвах кутків, ставків, полів, лісів, кладовищ, криниць, балок, долин, доріг та ін. виокремлюємо такі: *-ськ-*(ий, а, е), *-ов-*(а, е, ий), *-івк-*(а), *-ів-*, *-к-*(а), *-ок-*, *-н-*(ий, а, е), *-ин-*(а), *-цьк-*(ий, а, е), *-альн-*(ий, а, е),

-ач-(ий), -ев-(а), -щин-(а), які мають неоднакову частотність на території південно-східного Поділля (далі див.табл.1)

Табл. 1.

**Частотність словотворчих суфіксів у різних групах МТ
(в абсолютних цифрах)**

Групи	Суфікси												
	-СЬК-	-ОВ-	-ІВК-	-ІВ-	-К-	-ОК-	-Н-	-ИН-	-ЦЬК-	-АЛЬН-	-АЧ-	-СВ-	-ЩИН-
Н. кутків	28	8	127		9	6	6			1	1		6
Н. ставків	134	6		16	5	5	9	6	3	9	2	1	
Н. полів	12	13	3	3	1		2	3	1				
Н. кладовищ	30								1	3			
Н. лісів	22	5		2	1	3			2		1	2	
Н. криниць	30	38		6	3			10		2		3	
Н. ярків	15	1		11	2		1	9	3		2		
Н. долин	2	5											
Н. балок	20	6	3		4	3						2	
Н. скель	1	3			3	2	3						
Н. гір	6	7											
Н. струмків	2				1	3					2		
Н. джерел	1	5			2				1				
Н. садів	7			6			5				1	2	
Н. урочищ	6	3			1								
Н. доріг	12	5		1	2			2		1		1	
Н. переправ	10	6								1		2	
Н. водоспадів	2				1								
Н. водопоїв	6										2		
Н. курганів	4								2				
Н. островів		1				2	3		1				
Н. озер	1	2							1				
Н. пасовищ	8												
Н. боліт		3									1		

Порівняльний структурний аналіз топонімів різних груп південно-східного Поділля показав, що на даній території продуктивними є 13 дериваційних суфіксів. Найбільш регулярними у місцевій мікротопонімії є суфікси *-ськ-*, *-ов-*, *-івк-*, *-ів-*, *-ин-*, *-к-* (далі див. Табл. 2).

Табл. 2.

**Частотність словотворчих суфіксів
у мікротопонімії південно-східного Поділля
(у відсотках)**

СУФІКСИ													
МТ	-ськ-	-ов-	-івк-	-ів-	-к-	-ок-	-н-	-ин-	-цьк-	-альн-	-ач-	-ев-	-щин-
	38	15,3	15	6,7	4,6	2,9	3,4	4,7	2	3,3	1,8	1,5	0,8

Як видно з Табл. 1, назви кутків на даній території найчастіше творяться за допомогою суфіксів *-івк-(а)* (*Чехівка, Глобівка, Лаутарівка, Ємилівка Глн, Басарабівка, Коржівка, Олексіївка Журавлінка Глн, Драпаківка, Попелівка, Казанівка, Кацанівка, Ходаківка, Кісілівка, Голопунівка Великі Трояни Улн, Соколівка, Полярушівка Коритно-Забузьке Влш, Голопунівка Тополі Глн, Волошинівка Вівсяники Влш, Рибаківка Сухий Ташлик Влш, Смажівка, Гринівка, Ковбасівка, Чапáєвка, Щурівка Голованівськ Глн, Тарасівка Цвіткове Глн, Гуджівка, Рибаківка Пушкове Глн, Круківка Синьки Улн, Лучківка, Бажатарниківка Вільхове Улн, Трохíмівка Салькове Гйв, Калічівка Таужне, Вікнина Гйв, Юріївка, Андріївка Завалля Гйв, Самборівка, Марцінівка, Причепівка, Гудімівка Бандурове Гйв), -ськ-(ий, а)* (*Панський Сухий Ташлик Влш, Власівська Вівсяники Влш, Кравцáнський Розношенське Улн, Сташéнське Великі Трояни Улн, Смеречáнський Троянка Глн, Китáйська, Япóнська Добре Влш, Лéнінський Червоне Гйв), -щин-(а)* (*Галімо́нщина Розношенське Улн, Моско́вщина, Малакíвщина Бандурове Гйв, Коблі́вщина Грушка Улн*); назви ставків – *-ськ-(ий)* (*Доб́рівський Добре Влш, Добрянський Добрянка Влш, Конто́рський Берестяги Гйв, Армянський Червоне Гйв, Цигáнський Сухий Ташлик Влш, Кам’яна Кри́ниця Улн, Панський Сухий Ташлик Влш, Мощене, Берестяги Гйв, Журавлінка Глн, Левáдський Берестяги Гйв, Надéждівський Молдовка Глн, Новосі́льський Розкішне Глн, Любі́тельський Розношенське, Великі Трояни Улн, Ємилівка Глн, Розкоша́нський Розкішне Глн, Радго́співський Мечиславка Улн, Верши́нський Лозувате Улн, Дирéкторський Могильне Гйв, Дітдо́мовський Могильне Гйв, Свердо́вський Вільхове Улн, Ковбасі́вський Голованівськ Глн, Колосі́вський Лозувате Улн, Ода́йський Синьки Улн, Инкуба́торський Голованівськ Глн, Німе́цький Шепилове, Олександрівка Глн, Сі́льський Крутеньке Глн, Вербі́вський Голованівськ*

Глн), -ів- (Дячєнків Вівсяники Влш, Стьóнків Їосипівка Влш, Сергіїв Кам'яна Криниця Улн, Мар'янів Синьки Улн, Фадєїв Голованівськ Глн, Уласів Чистопілля Влш, Бубаків Наливайка Глн, Поліщуків Новосілка Глн, Дорохтєїв Журавлінка Глн, Демідів Журавлінка Глн, Чóртів Мала Вільшанка Влш); кладовищ – -ськ-(е) (Олещанське Вільшанка Влш, Ольшанське Вільшанка Влш, Гудімівське, Кутянське, Старинєцьке, Московщинське, Малаківське Бандурове Гїв, Жидівське, Німецьке, Польське Голованівськ Глн, Осітнянське Клинове Глн, Гóльмівське, Соболівське Сабатинівка Улн, Голодянське Добрянкa Влш, Катерінське Сухий Ташлик Влш, Березóвське Березова Балка Влш, Владіславське Владиславка Влш, Сільське Вікнина Гїв, Єврєйське Хащувате Гїв, Польське Салькове Гїв); лісів – -ськ-(ий) (Дорожінський Дорожинка Влш, Орилевський Добре Влш, Осичанський, Неміловський, Пánський Вільшанка Влш, Берестяганський Берестяги Гїв, Хащеватський Хащувате Гїв, Моцєнський Мощене Гїв, Ковалівський Клинове Глн, Колодянський Вікнина Гїв, Голочанський Грушка Улн, Полюхівський Пушкове Глн, Чаплюський Вільхове Улн, Колодисський Кам'яна Криниця Улн); криниць – -ськ-(а) (Кацánська Кам'яна Криниця Улн, Гушівська Червоне Гїв, Пánська Шепилове Глн, Малánська, Юрчєнська Вербове Глн, Капліївська Дмитрове Улн, Пánська Сухий Ташлик Влш), -ов-(а) (Байдóва, Драчукóва, Білоусова Берестяги Гїв, Пиліпова Хащувате Гїв, Бúднікова, Дьóмкова Казавчин Гїв, Комарóва Синицівка Улн, Попóва Синьки Улн, Фєдóрова Грушка Улн, Романóва Великі Трояни Улн, Терєшкова Долинівка Гїв, Владімирова Коритно-Забузьке Влш, Тодóркова Вільхове Улн, Субóтова Великі Трояни Улн, Комарóва Мечиславка Улн, Семєнова Шепилове Глн, Мельникова Голованівськ Глн, Вербóва Сухий Ташлик Влш), -ів- (колодязь Гавєлів, Рíгорів Голованівськ, Чумаків Олександрівка Глн, Іванів Лозувате Улн), -ин-(а) (Вдовіна Великі Трояни Улн, Їосипівка Влш, Микóлина Новосілка Глн, Гортініна Свірневе Глн, Катьóнина Олександрівка Глн, Власішина Великі Трояни Улн, Гáлина Червоне Гїв); ярів – -ськ-(ий) (Концєбóвський Котовка Гїв, Миколáївський Вікнина Гїв, Сташєнський Великі Трояни Улн, Кравцánський Розношенське Улн, Попівський Могильне Гїв, Циганський Бандурове Гїв), -ів- (Деркачів, Денісів, Гудзів Котовка Гїв, Жмикóльків Берестяги Гїв, Єжеліків Могильне Гїв, Крámарів, Баланів Бандурове Гїв, Терєшків Долинівка Гїв, Гудзів, Бочаків Вільхове Улн, Пиліпів Солгутове Гїв), -ин- (Зозулин Бандурове Гїв, Сáндин Бугове Гїв, Секлєтин, Нирчíшин, Нáстін Вільхове Улн, Малánчин Берестяги Гїв); долин – -ов-(а) (Попóва Долинівка Гїв, Морóзова Вікнина Гїв, Баранóва, Рудьóва Бандурове Гїв), -ськ-(а) (Пánська Сухий Ташлик Влш); балок – -ськ-(а) (Маньківська Сабатинівка Улн, Концєбóвська, Гудзівська Котовка Гїв, Гіцулянська, Запашнянська Добре Влш), -ов-(а) (Баранцьóва, Попóва Казавчин Гїв, Пєтрикова Могильне Гїв, Попóва Грушка Улн), -к-(а) (Татáрка Добрянкa Влш, Козáчка Наливайка Глн,

Марінка Котовка Гїв), *-ок-* (*Бар'ячók* Великі Трояни Улн, *Поліжók* Гайворон Гїв); *скель* – *-ов-(і)* (*Попóві* Добрянка Влш, *Мурáтові* Вільшанка Влш), *-к-(а)* (*Стінка* Долинівка Гїв, *Білянка* Вільшанка Влш), *-ок* (*Пляцók* Вільшанка Влш), *-н(а)* (*Марúсина* Добрянка Влш); *гір* – *-ськ-(а, і)* (*Хащевáтські* Хащевате Гїв, *Лéнінська* Долинівка Гїв, *Оріщинська* Розношенське Улн, *Буговські* Бугове Гїв), *-ов-(а, і)* (*Бандурóва* Червоне Гїв, *Піфкова* Казавчин Гїв, *Хóмова* Салькове Гїв, *Попóва* Долинівка Гїв, *Бобрóві* Бандурове Гїв); *шляхів, переправ та мостів* – *-ськ-(ий, а)* (*шляхи* *Бáлтський, Саврáнський* Голованівськ Глн, *Казавчин* Гїв, *Ладíжинський* Синьки Улн, *Сіньківський* Великі Трояни Улн, *Хащевáтський, Піщáнський* Бандурове Гїв, *переправи* *Заводська* Казавчин Гїв, *Бáмівська* Червоне Гїв, *Саврáнська* Завалля Гїв, *мости* *Калмáзовський, Вільшáнський* Вільшанка Влш), *-ов-(ий, а)* (*Пороховій, Трáктовий* Завалля Гїв, *Гардовій* Гайворон Гїв, *переправи* *Бúльбова* Червоне Гїв, *Михáйлова, Кóндрова* Казавчин Гїв, *Євкóва* Коритно-Забузьке Влш); *водопоїв, водоспадів, курганів, пасовищ* – *-ськ-(ий, і, е)* (*водопої* *Невдóбівський, Берневеківський* Добре Влш, *Ятранський* Лебединка Глн, *Жмирівський* Сухий Ташлик Влш, *водоспад* *Синіщівський* Сабатинівка Улн, *кургани* *Брáтські* Лозувате Улн, *Скіфські* Могильне Гїв, *Вільшанка* Влш, *пасовища* *Катерінське, Рибаківське* Сухий Ташлик Влш, *Маньківське* Сабатинівка Улн, *Кубінське* Шамраєве Улн, *Радгóспівське* Мечиславка Улн); *боліт* – *-ов-(е)* (*Лисовé* Голованівськ Глн, *Савітове* Синьки Улн), *-ач-(е)* (*Висяче* Салькове Гїв); *садів* – *-ськ-(ий)* (*Пáнський* Хащевате Гїв, *Мічурінський* Вікнина Гїв, *Сільський* Сухий Ташлик Влш, *Сергéєвський* Вільхове Улн), *-ів-* (*Поліщуків* Синьки Улн, *Бойків* Великі Трояни Улн, *Дем'янів, Кóгутів* Солгутове Гїв); *полів* – *-ськ-(е)* (*Кащáнське* Бандурове Гїв, *Комсомóльське* Коритно-Забузьке, *Вівсяники* Влш, *Свірневе* Глн, *Забáвське* Свірневе Глн, *Сташéнське, Грушáнське* Великі Трояни Улн), *-ов-(е)* (*Стáхове* Шепилове Глн, *Баландóве* Дорожинка Влш, *Крéйторове, Хінкове, Капіносове* Сухий Ташлик Влш, *Мóйсикове* Великі Трояни Улн, *Тодóркове* Вільхове Улн, *Шевчукóве* Пушкове Глн).

Усі суфіксальні МТ у досліджуваному регіоні за словотворчою структурою можна поділити на назви іменникового та прикметникового типу. Назви іменникового типу (196 МТ) оформляються за допомогою суфіксів *-івк-(а)* (126 МТ, 15, 6 %), *-к(а)* (43 МТ, 4 %), *-ок-* (29 МТ, 3, 6%), *-щин-(а)* (7 МТ, 0, 8%) і становлять 24 % від загальної кількості суфіксальних дериватів. Значно більше серед суфіксальних мікротопонімів регіону назв-субстантивованих прикметників (630 МТ, 76%). Такі МТ мають у своєму складі суфікси *-ськ-(ий, а, е)* (303 ВГН, 38%), *-ов-(ий, а, е)* (123 назви, 15 %), *-ів-* (55 назв, 7 %), *-н-(ий, а, е)* (26 назв, 3 %), *-ин-(а)* (38 МТ, 5 %) , *-цьк-(ий, а, е)* (19 МТ, 2 %), *-альн-(ий, а, е)* (24 назви, 3 %), *-ач-(ий)* (12 назв, 2 %), *-ев-(а)* (10 МТ, 1 %) .

Досить цікаві наслідки у місцевому мікротопонімічному суфіксальному словотворі виявляє дослідження продуктивності відапелятивних та відонімних моделей.

В основах МТ, які утворені суфіксальним способом, лежать апелятиви, які характеризують рельєф (криниця *Скалівська* Табанове Глн, став *Левадський* Берестяги Гйв, острів *Лужок* Казавчин Гйв, куток *Лужок* Хащевате Гйв); структуру чи властивості ґрунту (став *Ставок* Долинівка, Соломія Гйв, струмок *Потічок* Кошаро-Олександрівка Улн, Вільхове Улн, шлях *Пицанський* Бандурове Гйв, шлях *Пороховий* Завалля Гйв); особливості флори (болото *Лисове* Голованівськ Глн, ліс *Лісок* Грушка, Великі Трояни Улн, балка *Черешнева* Могильне Гйв, ліс *Черешневий* Червоне Гйв, сад *Черешневий* Вільшанка Влш, куток *Ліповий* Липовеньке Глн, куток *Вербова* Вільшанка Влш, криниця *Вербова* Сухий Ташлик Влш) та фауни (долина *Баранова* Бандурове Гйв, балка *Баранцова* Казавчин Гйв, гори *Боброві* Бандурове Гйв, струмок *Свинarka* Шепилове Глн, ліс *Заячий* Клинове Глн, водопій *Заячий* Лозувате Улн, струмок *Баранячий* Лозувате Улн, став *Качачий* Червоне Гйв, став *Лебідка* Лебединка Глн, сад *Орлячий* Бандурове Гйв, яр *Зозулин* Бандурове Гйв, острів *Зміїний* Салькове Гйв); що пов'язані з назвами різних споруд та їх частин (став *Млинський* Кам'яна Криниця Улн, стави *Больничний*, *Инкубаторський* Голованівськ Глн, став *Пляжний* Червоне Гйв, переправа *Заводська* Казавчин Гйв, куток *Базарок* Великі Трояни Улн, став *Конторський* Берестяги Гйв, став *Дитдомовський* Могильне Гйв, джерело *Кирничка* Солгутове Гйв, поле *Погрібне* Олександрівка Глн, водопад *Стінка* Гайворон Гйв, яр *Стінка* Хащувате Гйв, куток *Стінка* Хащувате Гйв, скеля *Стінка* Долинівка Гйв); шляхів сполучення (переправа *Бамівська* Червоне Гйв, криниця *Мостівська* Лашівка Глн); визначають орієнтацію об'єкта в просторі (став *Крайовий* Таужне Гйв, став *Середній* Грушка Улн, став *Центральний* Голованівськ, Троянка, Шепилове, Клинове Глн, Вільхове Улн, в'їзд *Центральний* Наливайка Глн, став *Нижній* Бандурове Гйв, Вовча Балка Влш, став *Верхній* Червоне Гйв); вказують на форму об'єкта (куток *Казанок* Грушка Улн, куток *Казанівка* Великі Трояни Улн, куток *Кожухівка* Кам'яна Криниця Улн); вказують на первісне значення особи (характеризують відношення до національностей) (скелі *Болгарські* Вільшанка Влш, поле *Кацанське* Бандурове Гйв, кладовище *Польське* Салькове Гйв, Голованівськ Глн, кладовище *Жидівське* Голованівськ Глн, кладовище *Єврейське* Хащевате Гйв, поле *Жидівка* Великі Трояни Улн, куток *Чехівка* Ємилівка Глн, балка *Татарка* Добрянка Влш, кладовище *Німецьке* Голованівськ Глн, став *Циганський* Сухий Ташлик Влш, Кам'яна Криниця Улн, став *Армянський* Червоне Гйв, яр *Циганський* Бандурове Гйв, дорога *Циганська* Вікнина Гйв) та соціальний стан особи (став *Поповий* Наливайка Глн, яр *Попівський* Могильне Гйв, криниця *Попова*

Синьки Улн, мокра балка *Попова* Грушка Улн, став *Панський* Журавлінка Глн, Берестяги Гйв, Сухий Ташлик Влш, криниця *Панська* Шепилове Глн).

Крім апелятивів, базою творення суфіксальних моделей МТ досліджуваного ареалу виступають і власні назви, насамперед антропоніми і топоніми. Базовими твірними одиницями є імена, прізвища та прізвиська людей. Нами зафіксовано такі МТ-суфіксальні деривати, утворені від власних імен людей: став *Юхимівський* Лозувате Улн, куток *Тарасівка* Цвіткове Глн, став *Демідів* Журавлінка Глн, куток *Олексіївка* Журавлінка Глн, криниця *Горнінина* Свірневе Глн, криниця *Семінова* Шепилове Глн, криниця *Миколина* Новосілка Глн, джерело *Іванкове* Перегонівка Глн, став *Тарасовий* Мечиславка Улн, яр *Секлетин* Вільхове Улн, куток *Кирилівка* Вільхове Улн, криниця *Маланська* Вербова Глн, балка *Петрикова* Могильне Гйв, став *Сергійв* Кам'яна Криниця Улн, криниця *Федорова* Грушка Улн, став *Мар'янів* Синьки Улн, поле *Мойсикове* Великі Трояни Улн, криниця *Романова* Великі Трояни Улн, став *Марінка* Котовка Гйв, балка *Катерінка* Сухий Ташлик Влш.

Серед відантропонімних засвідчено значну кількість МТ, які утворені за допомогою суфіксів від місцевих прізвищ та прізвиस्क. В основу їх номінації покладено відношення до людей, вони вказують на те, кому саме належала чи належить місцевість, хто на ній проживав або проживає: кутки *Драпаківка*, *Кісілівка*, *Кацанівка*, *Ходаківка* Великі Трояни Улн, куток *Бондарівка* Крутеньке, Грузьке Глн, куток *Гончарівка* Наливайка Глн, куток *Цимбалівка* Свірневе Глн, куток *Чоповівка* Кам'яна Криниця Улн, куток *Сорочинка* Мечиславка Улн, поле *Шевчукове* Пушкове Глн, поле *Стахове* Шепилове Глн, сад *Бойків* Великі Трояни Улн, долина *Клеменчукова* Могильне Гйв, криниця *Юрченська* Вербова Глн.

Частина суфіксальних МТ утворена від різних топооснов, а саме: макротопонімних, ойконімних, мікротопонімних, гідронімних. Макротопонімні основи відображені в таких МТ: куток *Херсонка* Бугове, Соломія Гйв, частини села *Японська*, *Китайська* Добре Влш.

Відойконімні мікротопоніми походять від назв населених пунктів, у яких розташований певний географічний об'єкт (ліс *Голованівський* Голованівськ, штучне водоймище *Гайворонське* Гайворон, став *Лозуватський* Лозувате Улн, гори *Буговські* Бугове Гйв, став *Добрянський* Добрянка Влш, став *Добрівський* Добре Влш, струмок *Добрівський* Добре Влш, урочище *Сальківське* Салькове Гйв, гори *Хащеватські* Хащевате Гйв, міст *Вільшанський* Вільшанка Влш, кладовище *Березівське* Березова Балка Влш); від назв сусідніх населених пунктів (став *Берестягський* Гайворон Гйв, поле *Грушанське* Великі Трояни Улн, мокра балка *Маньківська* Сабатинівка Улн, пасовище *Маньківське* Сабатинівка Улн, сад *Сергєєвський* Вільхове Улн, став *Олександрівський* Шепилове Глн, водоспад *Синицівський* Сабатинівка Улн, став *Мощенський* Берестяги Гйв,

став *Од́айський* Синьки Улн, став *Владіславський* Йосипівка Влш, переправа *Савра́нська* Завалля Гйв).

Менш частотними є відмікротопонімні (став *Смажівський* Голованівськ Глн, пор. куток *Смажівка* Голованівськ Глн, став *Корéйський* Синьки Улн, пор. куток *Корéя* Синьки Улн, поле *Гардовéцьке* Вільхове Улн, пор. ліс *Гардо́ва* Вільхове Улн, кладовище *Го́льмівське* Сабатинівка Улн, пор. куток *Го́льма* Сабатинівка Улн, кладовище *Соболівське* Сабатинівка Улн, пор. куток *Соболівка* Сабатинівка Улн, став *Верши́нський* Лозувате Улн, пор. куток *Верши́на* Лозувате Улн, кладовище *Гуді́мівське* Бандурове Гйв, пор. куток *Гуді́мівка* Бандурове Гйв, пасовище *Куби́нське* Шамраєве Улн, пор. куток *Ку́ба* Шамраєве Улн) та відгідронімні МТ: водопій *Ятра́нський* Лебединка Глн, пор. річка *Ятрань* Лебединка Глн.

Зібрані на території південно-східного Поділля та проаналізовані нами суфіксальні МТ дають підстави стверджувати, що абсолютна їх більшість (624 назви, 76 %) утворена від основ онімів, від антропонімів – 476 МТ (58 %), від топонімів – 148 назв (18 %). Власні географічні назви мікрооб'єктів, які походять від апелятивів, становлять 24 % (202 МТ), із них від географічних термінів утворено 28 ВГН (3 %), від інших загальних назв – 174 МТ (21 %).

Варто констатувати, що дериваційна система власних географічних назв дуже тісно пов'язана із засобами апелятивного словотворення. Однак кожна мікротопонімна система має свій специфічний набір афіксів, які в процесі назвотворення виявили певну продуктивність. Аналіз мікротопонімів південно-східного Поділля засвідчує, що в межах назв, утворених морфологічним способом, найпродуктивнішими є суфіксальні моделі. Відповідно найпродуктивнішими з-поміж них є суфікси *-ськ-(ий, а, е)*, *-ов-(ий, а, е)*, *-івк-(а)*, *-ів-*, *-к-(а)*, *-ок-*.

Мікротопоніми з формантом *-івк-(а)* спеціалізуються на творенні назв кутків від власних імен, прізвищ та прізвиць колишніх і сучасних мешканців даної частини населеного пункту або ж від прізвиць чи прізвищ засновників вулиць, кутків, околиць, хуторів. Суфікс *-ськ-(ий, а, е)* репрезентований майже у всіх групах мікротопонімів. У місцевому мовленні він приєднується як до онімних, так і до апелятивних основ. Посесивний афікс *-ов-(ий, а, е)* виявляє свою продуктивність при творенні МТ-назв криниць, полів та ін., а *-ів-* – ставів та ярів. Твірними для цих двох дериваційних засобів, як правило, виступають відантропонімні основи. Суфікси *-к-(а)*, *-ок-* служать для творення різних груп МТ і додаються в основному до відапелятивних основ. При утворенні відантропонімних МТ із суфіксом *-ов-(ий)* нами виявлено діалектні форми із флексією *-ий* (став *Попóвий* Наливайка Глн, став *Тара́совий* Мечиславка Улн і т.д.), де в літературній мові маємо нульове закінчення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адамович Е.М. О суффиксальном способе образования географических названий Белоруссии (на материалах Случчины) // Всесоюзная конференция по топонимике. – 28 января-2 февраля. – 1965 г. – С. 76-79.
2. Горпинич В.О. Сучасні словотворчі тенденції в розвитку мікрогідронімії Сумщини (назви ставків) // Питання гідроніміки: Матеріали 3-ої республіканської ономастичної наради. – К., 1971. – С. 99-104.
3. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ, 1998. – 186 с.
4. Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови 14-15 століть. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
5. Карпенко Ю.А. Топонимия Буковины: Автореф. дис. ... д-ра. філол. наук. – К., 1967. – 20 с.
6. Ковалик І.І. Словотворча будова української топоніміки // Питання українського мовознавства. – 1960. – Кн. 4. – С. 137-143.
7. Кузик Б., Білошапка В. Кіровоградщина: історія та сучасність центру України. – Т. 1-2. – Дніпропетровськ: Арт-прес. – 2005. – 495 с.
8. Лісняк Н. Структура мікротопонімів західного Поділля // Тези доп. та повідомлень наук. семінару «Ономастика східних слов'ян». – К., 1996. – С. 47-48.
9. Міщенко Г.П. Кіровоградська область: Географічний нарис. – К.: Рад. шк., 1961. – 137 с.
10. Никонов В.А. География русских суффиксов. Onomastica. – Вроцлав; Краків, 1959. – С. 321-345.
11. Подольская Н.В. Типовые восточнославянские топонимы. Словообразовательный анализ. – М.: Наука, 1983. – 160 с.
12. Поляруш Т.І. Розвиток методу словотвірного аналізу в сучасній топоніміці // Питання ономастики Південної України. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 15-20.
13. Суперанская А.В. Структура имени собственного. – М.: Наука, 1959. – 208 с.
14. Тимченко М.П., Гострик Л.Д. Порівняльна характеристика структури мікротопонімів Бузького басейну Миколаївської області // Питання ономастики Південної України. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 127-131.
15. Франко З.Т. Граматична будова українських гідронімів. – К.: Наук. думка, 1979. – 186 с.
16. Франко З.Т. Словотворчі типи мікротопонімів староукраїнської мови 14-15 ст. // Мовознавство. – 1984. – № 4. – С. 44-50.
17. Яшкін І.Я. Гідроніми і мікрагідроніми Слаўгарадчыны // Матеріали 3-ої республіканської ономастичної наради. – К., 1971. – С. 125-130.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Райони: Влш – Вільшанський, Гйв – Гайворонський, Глн – Голованівський, Улн – Ульяновський.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Заїнчковська – аспірантка кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми семантики та словотвору мікротопонімів.